

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиясынын
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин,
ажылчы чоннар депутаттарынын область Сөвединиң органы

1920 чылда
үндүзүлгөнгөн

1954
ЯНВАРЬ

12

ВТОРНИК

№ 8 (2945)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

Украинаның Россия-биле катап катышканының 300 чылының байырлашыкына белеткел болгаш ону эрттирер талазы-биле Чазак комитетин Украинада тургусканы (1 арын).

ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунда (1 арын).

«Агитаторнунц блокнотунунц» бирги номери (1 арын).

Бистиң областа (1 арын).

ПАРТИИЖИ АМЫДЫРАЛ:
Н. Алексеев. — Интеллигенция-биле ажылды экижидер (2 арын).

Эртем-техниктиг кады ажылдажылганың талазы-биле совет-чехословакия комиссияның сессиясының дугайында дыңнадыг (2 арын).

Школарда чартык чылдың өөредилге түннелдери (2 арын).

МУРНАКЧЫЛАРЫНЫҢ ДУР-

ЖУЛГАЗЫН КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙГА: Ф. Дубковецкий. — Бүгү адырлар бедик орулгалары берип турар (2—3 арыннар).

Садыг болгаш хөй-ниити чөмөңгө черлериниң ажылычы кичээниң салык (3 арын).

Б. Чюдока. — Областа шырдыраа спортун массалыг калбартыр (3 арын).

Редакцияга чагаалар (3 арын).

Партия чырыдышкынын хүн-үргүлчү удуртур

Марксизм-ленинизмниң үндүзиниң шингээди алыры, партия кижигүнериниң болгаш кандидаттарының политиктиг билини бедидери болза, амыдыралдык бүгү талааларына оларның мурнакчы ролун күштелдирериниң, партийжи массалары улам идеяжидериниң болгаш партия организацияларының ажылы экижидериниң чайлашчок негелдери болур.

Партийжи пропаганда — партия организацияларының талазындан үргүлчүлүгү кичээниң болгаш үдүргүлгөсү ичеге турар диирг, чагаадкчы херек. Эзу барымдалаар болгаш сагыш-оюргаар чорукка ол эптешип шыдаас. Марксисчелениң пропаганданың айтырыгы-биле хүн-үргүлчү ажылдары, пропаганда ажылының утка-шынарыне сиңигип кирери, боттарының идеяли деннелин бүгү коммунистерниң үргүлчү бедидип турары чедип алыры партия организацияларының дорт хүлээлгези болур.

Дыка хөй партия организацияларының баш бурунгаар чоруктары улуг белеткел бо өөредилге чылында партия чырыдышкынының системаның өөредилгени организацыя эгелээр болгаш кичээлдерин бедик деннелдир чорудар арганы берген. Пропагандист кадрларын хынамчалыг шилеп алганы, партия чырыдышкынының четкизи четкелээрде эки-тура барымдалаарының принцип сагааны, башкылашкынын шынарын контролдап турар чорук партийжи пропагандаң идея-теоретиктиг деннели бедидеринге чаагы үрө-түннелдерин берип турар. Марксизм-ленинизмниң үндүзиниң шингээди алырыне коммунистерниң боттук күзөл-чүткүлү хемчээл чокка өскөн.

Бо өөредилге чылында бистиң областа политшколарын, бөлгүмперин болгаш семинарларын саны көвүдээ. Марксизм-ленинизмниң чогаалдарын бот-кичээл-биле өөренип турар коммунистерниң болгаш интеллигенцияның саны өскөн. Амгы үеде партийжи өөредилгениң бүгү хевирлеринде 10 муң ажыг коммунистер болгаш партия кижигүнери эвес шигер хаара туттуңган. Пропагандисттерниң шынар составы база экижээ. Ам пропаганда ажылы 568 кижи чорудуп турар, олардан 291 кижи дээди болгаш дооспаан дээди эртемниң берип турар.

Болуңуң хүндүлүг ажылына мергежилдин болгаш ынакшылдын көргүскен пропагандаң областа эвээш эвес. Кызылдың сапог даараар мастерскаяда кол хевирин бөлгүмперниң пропагандаңи эш Скотриң эки ажылдап турар. Оң бедик утка-шынардык беседаның бөлгүмперин дыннакчылары улуг сонургал-биле дыннап, өөренип эрткен материалдары чугаалажырына идеяли киржиң турар. Кызыл хоорайда эш Тава-Самбу, Шагаан-Арыг хоорайда эш Сортак, Улуг-Хем районун Ленин аттыг колхозу эш Савич, Чадаана хоорайда эш Филинков болгаш өске-даа дыка хөй пропагандаң кичээлдерин идея-теоретиктиг деннели бедидип, түс черин амыдыралы-биле салдырган сорулгалар-биле сырый холбантырып турарлар.

Индиг болза-даа, чамдык партия эге организациялар болгаш СЭКП райкомнары өөредилге чылы эгелээсөөлүк партияның пропагандаңи айтырыгыларын кичээниңи сулараткан. Партия чырыдышкынын үдүргүчүлүгү олар политшколарын, бөлгүмперин, семинарларын болгаш кежээки партия школа-

ларының ажыл-чорудулгазына душ бооп, ийи-чангыс эреңгей киржири-биле кызыгаарлап турар. Партия чырыдышкынын үдүргүчүлүгү талазы-биле СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкому дыка четпес ажылдап турарын чокта чаа партия обкомунун бюрозу илереткен. Коммунистерниң марксисчелениң өөредилгениң херээр райком холуңга быжын-биле албайн, ону эзу барымдалаар, эреңгей үдүргүчүлүгү, пропагандаңи-биле ажылды кошкак чорудуп, оларның семинарларын ховар организаптап турар. Багай үдүргүлгөсү болгаш четпес контролдуң түннелинде чамдык политшколар болгаш бөлгүмпер кичээлдерин улаа-дараа үзүп турган. Өөредилгениң идея-теоретиктиг деннелин чавыс, амыдыралдан хоорук болуп турган. Ленин аттыг колхозта ийи бөлгүмпер ажылы чокка чедир-ле шуут үзүлген турган.

Партия чырыдышкынының ажылы үдүргүчүлүгүндө ыңдыг четпестер болгаш адыгаалдар партияның Улуг-Хем, Бай-Тайга райкомнарында база бар болуп турар. Үдүргүлгөсү болгаш контрол чоктуң хараазы-биле ол районнарын партия чырыдышкынында кичээлдер үстүр болгаш оларнын чавыс деннелиг болуп турган хөй-хөй фактылары райкомнарын кичээниңден дашкаар туруп турган. Бай-Тайганың Молотов аттыг болгаш «Мурнакчы» колхозтарында, Улуг-Хемниң Мичурин аттыг колхозунда бөлгүмперниң кичээлдери хөй улаа үзүлген, марксисчелениң теориянын тайылбырларда пропагандаңи бөдүүнчүдөр, вульгаржыдар чоруктары бар турган. Ол-даа, өске-даа районнарада партия чырыдышкынының четкизи үдүргүчүлүгү талазы-биле ыңдыг четпестери дарый чайладыр херек.

Политиктиг чырыдышкынын үдүргүчүлүгүндө кол барымдалаар чүүл болза, политиктиг билгилерге коммунистерниң диирг сонургалы улам үлү-биле күштелдир дээш, кижилер марксисчелениң теорияны үжүүн эвес, а утка-сүүзүүн шингээди билп алың, олар ону боттарының практиктиг ажыл-чөвүрүнө ажыглап билиң дээш, пропагандаңи шынарын бедидер дугайында сагыш салышкыны доктаамал күштелдирер болур.

Партия чырыдышкынының шынарын бедидер, марксисчелениң теорияны коммунистерниң ылатыг-ла чогаадкчы эзу-биле өөренип хандыра төлээде пропагандаңи-биле эки ажылдары, кичээлдерин утка-шынарын контролдаары эрге-жөө чугула. Партия чырыдышкынында төп черин пропагандаңи ээлеп турар. Бодуңуң билгилерин үргүлчү байдык, пропагандаңи мергежилни хөгжүдүп турар болза, ол чүгүле ыччан сорулгаларының чогуур бедидип турар болур. Партия «омитеттери пропагандаңи үргүлчүлүгү дузазын көргүзөр, политшкола, оалгум, семинар бүрүзүндө байдалды кезээде билген турар хүлээлгези. Ынчангаш партия чырыдышкынының үдүргүлгөсүндө формализми, эреңгейлээшкини, чүгүле «хаара тудушкун» сүрери-биле кызыгаарлатынар чорукту чайладыр херек.

Партия организациялары партия чырыдышкынының үдүргүлгөсү шийтирлиг экижидер, ону улам-на диирг, соруккур, коммунистерниң идея-теоретиктиг кижизидилгениң херээни партияның салган сорулгаларын хандырып турар болдулар хүлээлгези.

Украинаның Россия-биле катап катышканының 300 чылының байырлашыкына белеткел болгаш ону эрттирер талазы-биле Чазак комитетин Украинада тургусканы

КИЕВ. Украинаның Россия-биле катап катышканының 300 чылының байырлашыкына белеткел болгаш ону эрттирер талазы-биле Чазак комитетин Украинаның КП Төп Комитетиниң, УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш УССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун доктаамал-биле тургускан. Комитеттин даргазы—Украинаның КП ТК-ның секретары эш Кириченко, комитеттин даргазының оралакчы-

ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунда

ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Президиуму РСФСР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунуң кирип келгенин эзугаар моон дараазында областары РСФСР-ниң составына тургузарын бадылаан: Арзамас область, төвү Арзамас хоорай, Балашов область, төвү Балашов хоорай, Белгород область, төвү Белгород хоорай, Каменск область, төвү Каменск-Шахтинск хоорай болгаш Липецк область, төвү Липецк хоорай.

Үстүндө бо айтылган областары Горький, Саратов, Воронеж, Сталинград, Тамбов, Курск, Ростов, Орлов болгаш Рязань областары бичиледип тургаш тургускан.

Черкассы область тургузарын бадылаан.

Черкассы область Киев, Полтава Кировград болгаш Винница областарының чамдык районнарындан тургустунган.

Белорус ССР-ниң Баранович, Бобруйск, Пинск, Полессы болгаш Полоцк областары дүжүргөш, ол областарының хоорайлары болгаш районнарын Брест, Гомель, Гродно, Минск, Молодечно, Могилев болгаш

хылганың тускай, бүгү-ле чорудалгаларга таарышкан машиналарын берип турар.

Оон аягында бо чылын дааранылгала фабрикаларына Москваның салдыг организацияларының чагыгыларын эзугаар белең хелперни белеткел үдүргүчүлүгү берип турар: ол чагыгыларын Смоленскиниң «Кызыл даараныкчы», Туланың №1, Рязаның №1 болгаш Калинин областың Володарский аттыг фабрикалары алыр. Ол бүдүргүлгөсү Москвага чыл шитчле 450 миллион рубльдиң кылыгыларын бүдүрүп бээр ужурулг.

(СЭТА).

Дааранылгала кылыгыларын бүдүрүлгөсү калбарып турар

ССРЭ-ниң Калбак херегледиди үдүргүчүлүгү баранынның министрствозу Москваның болгаш Москва областың бүдүрүлгелеринде кылдынып турар дааранылгала кылыгыларын үдүргүлгөсү көвүдериңиз болгаш шынарын экижидериниң талазы-биле хемчеглерин бадылаан. Олар 1954 чылда пальтоңу, костюмисрни, чүвүрлери болгаш плащелерин эрткен чылдынга көөрдө ортан 650 миллион рубльге хөйүгү белеткел үдүргүчүлүгү. 21 фабрикаларга хелперниң 700 чаа хевирлерин непереткен турар.

Москва бүдүрүлгелеринге дааранылгала кылыгыларын бүдүрүп бээр ужурулг.

(СЭТА).

Колхозтун байлаа өзүп турар

РОВНО. Областың көдээ ажыл-агый эргелди эрткен көдээ ажыл-агый чылының баштайгы түннелдерин үндүргөн. Ол түннелдер колхозтарының байлаанын өзүлдесин херектилер турар. Чер ажылындан орулга чыл дургузунда барык-ла 50 хуу,

а мал ажылындан орулга ийи катап улгаткан. Лен ажылындан кирер орулга база ийи катап улгаткан. Ам областа 30 ажыг миллионер колхозтар бар. Колхозчу күш-хүңүнүң төлевири база улгаткан.

(СЭТА).

Колхозтун кыштагларында

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК (Телефон-биле). Барың-Хемчик районда «Большевик» колхозтун малы менди, семис кыштаглап турар. Шээр мал 15 кезек черде, малдыч устакот бүүрү белеткелдиң немерде кыштаглары. Малдыч күжүн куудалтас сорулга-биле январь 5-ке чедир 6 кезек черде шээр мал чаа оларның кыштагларыне солутунган.

Колхозтун чылгы, инек малдары ажаалда хайгааралдык багай эвес тургустунганындан менди болгаш күштүг чыл ажып турар. Белеткелдин мал чөмүн камныг чарыгдар, оларны чөп ажыглаар график чогуур ебуңде тургустунган, оң боттангазын колхоз баштаар чери, зооветеринария ажылдакчылары үргүлчү хынап турар.

Чуру-ажылчы плерээшкпнер

ЧАДААНА (Телефон-биле). «Большевик» көдээ ажыл-агый артели эрткен чылын тудуг планын иртакта ажыг күсеткен. Чуртталганың 16 бажыңарын кылыр тургаш 18 чаа бажыңары ажылгала кирген, 19 бажыңарны колхоз төвүчкө көжүрүп туткан. Амгы үеде колхозчуларын 70 ажыг хуузу культурулгү чаа бажыңар-биле хандытырган.

Мал кажылаары болгаш нинти тудуугу талазы-биле база биче эвес көргүзүлгөсү болган: дээрбенин, яслиниң, хлеб быжыра база дарганаар черлерин чаа бажыңары, нинтизи-биле 1100 ажыг баш мал кирер 4 кажылаар болгаш өске-даа тудуугу кылдыңган.

Артелиң тудуг бригазында доктаамал 40 кижиге ажылдап турар, ында 20 ажыл атытары быжыглатынган, 10 шанахтар бар. Бригаданың тайгада тудуг мыжы белеткел чырык бөлүгүнү мурнунда 1300 кубометр ыяш белеткээр сорулга салдыңган. Кызымак күш-ажылдык, организастыг үдүргүлгөсү түннелинде олар 1400 кубометр ыяшты белеткээ, оң хөй кезин амгы үеде колхоз төвүндө эккеп алган.

Мурнакчы малчынар

ТУРАН (Телефон-биле). Би-Хем районда «Кызыл сыйдыс» колхозтун малчынары эштер Биче-Уруг, Севил олар колхозтун хаван ажыла-агыйында эрестиг ажылдап турар. Олар 1953 чылдың 11 айларының дургузунда колхозтун 8 төрүүр хаваннарын азыралы экижидип тургаш 175 башты, азы төрүүр хаван бүрүзүндө-не 20 ажыг чаш төлдү ап турганнар. Ынаага 1953 чылдың чүгүле декабрь айда 17 төрүүр хаваннарындан 120 баш чаш төлдү камгалап алганнар.

(СЭТА).

Малдыч өзерин—оң чаш төлүн менди алырында деп чүвени колхозчу ишчилер меделдиг билп, боос болгаш төрөөн малдарның ажаалда, чөмөгүлгөсүне улуг хайгааралды салбышаан, ылангыя чаш малды ийи доруктарыны онзалай көрүп турар. Тактааның хоюнда бо чылын төрүүр 251 баш хой бар, ам 10 хой оолдаан, Бакаанчаптында 240 хойдан 40 баш төрөөн, Сүрүнүң 250 хоюдан 22 хой төрөөн. Колхозтун өске-даа малчынары бо чылын чаш малды бүрүн камгалап алырын хүлээген, оларның сөзү боттук ажыл херектен карышпай турар.

Улгерлиг магазин эргелекчизи

Чонну калбак херегледиди барааннары-биле хандыраын экижидерин болгаш садыгыны культураны бедидерин чедип алган совет садыг ажылдакчыларының саны бистиң областа эвээш эвес. Оларның санына Чаа-Хал районун Урбунде көдээ магазиниң эргелекчизи эш Седигир хамааржыр.

Ол калбак херегледиди барааннары ылангыя янзы-бүрү пестерни, белең идик-хепти, бажын херексели: демир оруннары, сава аймаан база

Идепкейлиг почтачы

Сүт-Хал районда «Сталинчы орук» колхозтун почтачызына эш Мижит-Доржу 4 чыл иштинде кызымак ажылдап келген. Ылангыя чоңуң чагыткан солуннарын, сеткүүлдерин болгаш чагаа харылзааларын база албан бижиктерин өй-шаанда чедирип берип турар.

1954 чылдың солун чагыдылганын ажылына эш Мижит-Доржу

„Агитаторнунц блокнотунунц бирги номери

Коллективниң пропагандист, агитатор болгаш организатор болур чарлалга болза, чоңуң коммунисттиг кижизидилгениң база партияның болгаш чазактың салган сорулгаларын боттандыраарыңе ажылы чоңуң мобилизастаарыңе күчүлүг чөпсө болур.

СЭКП Тыва обкомунун пропаганда болгаш агитация килдизиниң чылда 18 катап азы үш неделя санында тыва дылга доктаамал үнүп турар «Агитаторнунц блокнотун» тургустунган. Оң сорулгазы болза, Коммунисттиг партияның политиказына үндүзүлгөсү болушкуннарын үргүлчү тайылбырлаары, партияның идеялары болгаш кыйгырыларын массага чедингир калбартычы, ажыл-агый, культуру тургузушкунун сорулгаларын күөсөдирине чоңу эвиледээр болур.

Агитколлективтер ажылының кичээниң төвүне партияның XIX съездиниң салган сорулгаларын күөсөдир, көдээ ажыл-агый продуктуларының элбөкшинин тургузары, үлүстүң хереглед чүүлдеринин бүдүргүлгөсү үндүзүн көрдүрүшкүнү хандыраары дээш демиселдиң айтырыгыларын турар ужурулг. Ол бүгү үлүсчү сорулгаларын чединкиңиң боттандыраарыне областың ажылы чоңу мобилизастаары «Агитаторнунц блокнотунун» мурнунда салдыңган.

«Агитаторнунц блокнотунун» бирги номери 1954 чылдың январь 12-де парлатынып үнгөн. Ында эш

В. Захаровтун «Тайбың куш-ажылга чаа чедишкпнерже» деп чүүлү, илеткелдерге болгаш беседаларга ажылдары-биле эш Ф. Кузьминниң «Ленин чокка 30 чыл иштинде — ленинчи оруктап, Коммунисттик партияның үдүргүлгөсү алаа-биле» база эш С. Торуг-оолдун «Украинаның Россия-биле катап катышканының 300 чылы» болгаш оон-даа өске материалдар кирген.

Агитаторларга дузалаар сорулга-биле «Агитаторнунц блокнотунун» моон сонгааргы номерлеринге беседаларның тематикалыг планнарын (хамаарышкан литератураларын айттышаан), чугула материалдарын болгаш улустар аразының байданын дугайында чүүлдерин парлап турар. Ол ышкаш агитация ажылының дуржулганын, номчукчуларын айтырыгыларын харыларын үргүлчү чырыдып турар.

Бистиң партиястың тургусканы болгаш үдүргүчүлүгү совет пардалга болза, үдүргүлгөсү эң-не эртки, чоңуң калбак кезектерине кижизидилгениң солутунмас чугула чөпсө. Коммунисттер, комсомолчулар болгаш совет интеллигенция «Агитаторнунц блокнотунун» идея-кейлиг номчукчулары болулар. Коммунисттик партияның салган сорулгаларын, марксизм-ленинизмниң улуг идеяларын пропагандалаарына «Агитаторнунц блокнотун» агитаторларга болгаш илеткелчилерге дузалаар.

Дылдың литератураның болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институтунун Эртемден Чөвүлелиниң хураы

Январь 7-де дылдың, литература-ның болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институтун Украинаның Россия-биле катап катышканының 300 чылына хамаарыштырган Эртемден Чөвүлели болуп эрткен.

«Украинаның Россия-биле катап катышканының 300 чылының дугайында» Эртемден Чөвүлелиниң кижигүнер, төөгү эртемнериниң кандидаты эш А. Селеменевтиң илеткелин хуралды киржикчилери дыңнаан. Дараазында эдериниң илеткелдер болган.

«ССРЭ-ниң аяк-дунма улустары-биле Тыва улустун найыралы» деп илеткелди Эртемден Чөвүлелини кижигүнер, төөгү эртемнериниң кандидаты эш Х. Сейфулли; «Совет Украинаның экономиказын болгаш культуразынын хөгжүлдөзүндө чединкиңиң» деп илеткелди институттун эртем ажылдакчы эш В. Осипова; «Аяк-дунма украин улустун литературазы» деп илеткелди институттун эртем ажылдакчы эш А. Калзаң кылган.

Бистиң областа

Малчынарның чединшкпнери

Кызыл районда «Совет Тыва» колхозтун малчынары эштер Шагдыр, Минчеймаа олар колхозтун чылгы малын чыл-бүрү өстүрүп, малды продуктулуг шынарын экижидип келген. Оларның мал ажылына чединшкпнерин көргөш 1952 чылда обляккузон бир-бир муң рубль-биле шаңагылаан.

Эрткен чылдың 11 айларының дургузунда ол чылгычылар 2500 ажыг күш-хүңнерни ажылдап ап, колхозтун төрүүр бе бүрүзүндө чаш кулуннарын доруктур азыраан. База чайгы үени чөп ажылга, малды семирти оларлап алганын түннелинде оларның ажаал болуп турар.

Ол колхозтун колхозчу эш Хилешпей мал ажылына мергежилдин болгаш кызымак ак-сеткилдин төрөөн колхозунга бүзүрөткен. 1953 чылда колхозтун дыка хөй каракульдарын ийден ажыг катап өстүргөн. Ол каракульдары чайгы үеде эки оларлап, семирткиннен оларны кышкы байдалы эки болуп турар.

Колхозтун кыштагларында

Малдыч өзерин—оң чаш төлүн менди алырында деп чүвени колхозчу ишчилер меделдиг билп, боос болгаш төрөөн малдарның ажаалда, чөмөгүлгөсүне улуг хайгааралды салбышаан, ылангыя чаш малды ийи доруктарыны онзалай көрүп турар. Тактааның хоюнда бо чылын төрүүр 251 баш хой бар, ам 10 хой оолдаан, Бакаанчаптында 240 хойдан 40 баш төрөөн, Сүрүнүң 250 хоюдан 22 хой төрөөн. Колхозтун өске-даа малчынары бо чылын чаш малды бүрүн камгалап алырын хүлээген, оларның сөзү боттук ажыл херектен карышпай турар.

Улгерлиг магазин эргелекчизи

Чонну калбак херегледиди барааннары-биле хандыраын экижидерин болгаш садыгыны культураны бедидерин чедип алган совет садыг ажылдакчыларының саны бистиң областа эвээш эвес. Оларның санына Чаа-Хал районун Урбунде көдээ магазиниң эргелекчизи эш Седигир хамааржыр.

Ол калбак херегледиди барааннары ылангыя янзы-бүрү пестерни, белең идик-хепти, бажын херексели: демир оруннары, сава аймаан база

азы-чөмүнниң янзы-бүрү продуктуларыны хөйү садыглаар ажылды эки организаптап турар.

Келген барааннары өй-шаанда садып тарадып келгенин түннелинде эргелекчи эш Седигир бараан саарылганының квартал бүрүзүнүң планын долдуур болгаш ажыг күөсөдир келген. Эш Седигир хереглекчилерин негелдизинге дыңангыр, эзелде болуп, ак-сеткилдиге ажылдап турар.

Бригада керээзин ажыг күөсеткен

Каа-Хем районда «Кызыл туң» көдээ ажыл-агый артелиниң аңдылар бригадасы төрөөн колхозунун улам байлакшылына 60 муң ажыг рубльдин «чамчак алдын» орулгазын кирген. Бригада районун Заготживсырьё чери-биле керээзин иртакта ажыг күөсеткен. Тилбаа 8 муң рубль отчалыг келген, ол ийи-ле айда 400 күш-хүңү ажылдаан, Шарыпов оон база-ла тудак чок тывыштыг болган.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ-БИЛЕ АЖЫЛДЫ ЭКИЖИДЕР

Коммунист партияның болгаш Совет чакыты шиптирлерин амыдыралга боттандырыныны, бистия чуртуууска коммунист интеледди тудуу тургузарынын улуг болгаш аадарлыг сорулгаларын чедийшикин шиптирлери дээш бистия улусту демиселинге совет интеледигенин көскү черин ээлеп турар. Ичанган партиянын район комитеттери болгаш эге организациялары интеледигени-биле ажылды кичээндигин төвүнге тургузар ужуруту.

СЭКП-нин Тожу райкомунун ээлчегли V пленумунга чоокта чаа интеледигени-биле ажылды байдалы болгаш ону экижидер хемчеглер дугайында айтыргыны чугаалашкан. Сөөлү чылдарда районда көдээни анык интеледигенизынын саны дыка көвүдөн болгаш шынар составы элээн экижиз деп пленум демделген. Амгы үкеде районда улус ажыл-агыйнын тус-тус адырларын да яны-бүрү тускай эртемниг он-он кадрлар ажылдап турар. Улус өөредилгенин фронтунда 40 башкылар, кадык камгалатында дээди болгаш ортумак эртемниг 17 медицина ажылдакчылары, культура чырыдышкы албан черлеринде 14 ажылдакчылар, көдээ ажыл-агыйнын он шаа тускай эртемниглерин ажылдап турар. Оон ангыда ажыл-агыйнын өске адырларында—салыг, белеткел, сан-хөө, харытсаа органдарында болгаш улуттук албан черлеринде яны-бүрү эртемниг чус чыгам интеледигендер санатынын турар апарган. Олар районуну экономика болгаш культура тургузуушкунун сорулгаларын шиптирлеринин херээнге идекейлиг кижилер, райондук партия, совет организацияларына дузалап турар.

Улус өөредилгенин шугумунда идекейлиг ажылдап турар анык башкылар Коя Ондарай, Светлана Монгуш, Анна Радостева, чоңуң кадык камгалатынын херээнге ак-сөөккелди кызымаккай ажылдап турар эмчи Надежда Шумбаева, медфельдшерлер Зинаида Фелева, Лидия Семерия, зоотехник Ширманов, сая ажылдакчы Валентина Сидоренко, уяш ажыл-агый черинин анык инженер Нецаев болгаш өске-даа хөй-хөй идекейлиглерин аттарын адап болур. Билдүк болза-даа интеледигенин ортузунга политик-кижизидигелиг болгаш культу-массалыг ажылды партия райкомунун бюрору, партия эге организациялары, ВЛКСМ райкому дыка четпес чорудуп турарын пленум демделген. Интеледигенин политиктиг өөредилгенин удуртулга болгаш контроль кошкак тургустунган. Партия чырыдышкынын системасында интеледигенин хөй кезин хаара туттунзажок, өөредилге кичээлдерге олар шупту эвес кижилер турар. Марксизм-ленинизмдин теориянын боттары өөренип турарларга доктаамал дузалачы көргүстүмөй турар. Дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринде зоочо өөренип турар башкыларга болгаш өске-даа ажылдакчыларга практиктиг дузаны партия райкому, оон пропаганда болгаш агитация килдизи, району көргүстөй, оларнын өөредилгенин контролдавайын турар. Саяна, Тарыма, Биче-оол олар боттарынын мергежилин бедилер дээш күженишкенин эвес ажылдап турар. Медицина ажылдакчылары Берзина, Хомутова олар боттарынын политиктиг болгаш тускай эртем талазы-биле билгин бедитпейн турар. Интеледигенин ортузунда политик-массалыг ажылды кошкандон чамдык кижилер совет интеледигенин бедик адын хүндүлөп көрбес, давсаң ажыл-херекке харыс салга чоктаптыр фактылар эвээш эвес көстүп турар. Башкылар Самбайлык, Шагбандыр болгаш Шаптар-оол арагага хандып турганы-биле башкы ажылындан чалдырган. «Совет Тыва» колхозта эге школанын эргелекчизин турган эш Саян багай ажылдаш хүлээлгенин дүшкөн. Ол ышка өске-даа индиг фактылар тургулаан. Интеледигенин материалдыг болгаш культуруг амыдыралын экижидер талазы-биле СЭКП райкомунун бюрору, райкууском шиптирлиг хемчеглерин албайн, саяш човангыр эвес ажылдап турар. Дыка

Эртем-техниктиг кады ажылдажылганын талазы-биле совет-чехословак комиссиянын сессиязынын дугайында дыңнадыг

ССРЭ биле Чехословак республиканын аразына эртем-техниктиг кады ажылдажылганын талазы-биле совет-чехословак комиссиянын бешки сессияын 1953 чылдын декабрыда Москвага болуп эрткен. Сессияга чурттарнын аразына эртем-техниктиг кады ажылдажылганын эдчеглиг айтырларын көргөн болгаш улуттук будурулгелеринин база чуртталга бакчыларынын кичитал тудуунга төлөвиле-техниктиг документациянын, машиналарнын бот-баш деримелдеринин эч чаа хевирлеринин будурулгезинге ажылчын майкыштыгыларын, продукциянын яны-бүрү хевирлеринин будурулгезинин лекниктиг чорудулгаларынын тодаргай бижигилелерин, эртем-техникалык литературадын болгаш ведомство документациянын солчурунун талазы-биле бот-боттарына ажыктыг чаа хүлээлгелерин хүлээп алган. Совет Эвилели чехословак тускай эртемниглерге улус ажыл-агыйнын эртем-техниктиг чедийшикнери-биле болгаш оон яны-бүрү адырларынын ажылдарынын дуржулгазын биле таныжар арганы берип, а ол ышка улуттук будурулгелеринге бүтүмчүлгө-техниктиг практиканын эрттери-биле чехословак тускай эртемниглерин хүлээп алыр. Чехословак республика бодунун талазындан бөлүк совет тускай эртемниглерге чехословак улуттук чамдык адырларынын будурулга дуржулгазы-биле болгаш эртем-техниктиг чедийшикнери-биле таныжар арганы берип, а ол ышка улуттук будурулгелеринге бүтүмчүлгө-техниктиг практиканын эрттери-биле чехословак тускай эртемниглерин хүлээп алыр.

Школаларда чартык чылдын өөредилге түннелдери

Өөредилге-кижизидигелиг ажылды бедик деңгелче Эрзинин Сарыг-Булуң чеди чыл школы бо өөредилге чылдын баштайгы чартынын түннелин үндүргөн Школа өөредилге программанын 89,8 хуу күүсеткен. Түннелде бүгү өөренкичтеринин иштиден 60 кижин «4» болгаш «5» демдектерлиг өөренгенер. Бунда эге класстар башкылары эштер Ооржак, Репринцева кошкак өөренкичтеринге үргүлчүңү боттук дузаламчызын көргүзүп, немелде кичээлдерин чорудуп тургаш, боттарынын класстарына 100 хуулук өөредилгени чеди ап шыдааннар. Бичалзажок, чамдык класстарнын башкылары кошкак өөренип турар өөренкичтер-биле немелде кичээлдерин чорудар талазы-биле ажылдары диньзтаанындын ийги улунда школанын 38 өөренкичтери «2» демдектерге өөренгенер. Бо багай демдектерин нургулай V-VI класстарга хамаарып турар.

Чедийшикнерни улам быжыктылар

Эрзин районун Нарын чеди чыл школы өөредилге чылдын баштайгы чартынын чедийшикнин дооскан. Ол школанын башкылары өөренкичтерин унуткага быжыктыларын бээринин талазы-биле биче эвес күштерин үндүргени билдингир. Школанын өөренкичтеринден Очур, Тамара, Борбак-кыс, Сергей, Доржу, Биче-оол, Мөңгө олар улуд түннелде бүгү эртемгерге «5» демдектерге өөренгенер. Өөренкичтерге ханы болгаш быжыктыларын бээр дээш башкылар эштер

Школада өөредилге номнары, бижик херекселдери, көргүзүм материалдары ам-даа четче эвес. Башкылар ортузунга тургускага солчулук кунун четпес организастап келген. Өөредилге чылдын ийги чартында шупту өөренкичтерге эки билгин бээр дээш башкыларнын талазындан күженишкенин ажылды чорудары, ада-иелер-биле быжыкты харылааны тудары эргежок чугула.

Хана солунун ажылын бедик деңгелче

Хана солун — ажылчы чоңарнын коммунист кижизидилгенин чугула чепсээ. Оон ажылын экижидери партия организацияларынын хүлээлгези болур. Билдүк турбуже, Улус-Хем райондук Жданов атыг колхозунда партия эге организациязы ол чугула чепсекти ажылга дайын турар. Хана солун чүглө байыртал хүннеринде үнүп, ол үнерде анаа калбак актив-даа киришпейн турар болгаш ону далаш-биле кылып үндүрүп турарындан оон шынары куду болуп турар. Колхозчу ажыл ишчилер СЭКП ТК-нын сентябрь Пленумунун доктаалын өзүгаар көдээ ажыл-агыйнын улам көгүдөр дээш ажыл-ишке кө-

Баян-Тала школынын ажылында чедийшикнер

Чөөн-Хемчиктин Баян-Тала чеди чыл школы өөредилге чылдын ийги улунда биче эвес чедийшикнерлиг болган. Ук школанын өөредилге талазы-биле ажылы мурнуку I улунга бодаларга, II улунда элээн экижиз. Башкыларынын талазындан өөренкичтерин өөредилгенин шынарын бедилер дээш күженишкенин

Школада комсомол, пионер организациялары өөредилгенин шынарын бедилер болгаш сагылга-чурумну быжылгаар талазы-биле башкыларнын ажылынга биче эвес дузаны көргүзүп, өөренкичтер ортузунга өөредилге-кижизидилгелиг ажылды эки чорудуп келген.

Бүгү адырлар бедик орулгаларын берип турар

Бистия «Здобукот Жовня» колхозуус хөй адырлыг болгаш бедик орулгалыг ажыл-агый болуп турар. Ховуларын үнүш дүжүттү чыл келген тудум-на өзүп, ниятинин малынын баш саны көвүдөн, оон продуктууу бедип турар. Беш чылды сөөлүредир бистер тарааларын дүжүдүп гектардан 29 центнер, чигир свёклазын — 350 болгаш ногааларын — 300 центнер чедир бедилер деп шиптирлеп алган бис. Ол ышка инектерин баш санын ийи катан өстүрени болгаш инек бурзунден-не 4 муң литр сүттү саап алмын база тарыгазын 100 гектар бурзунде-ле 300 хаваанарны семиртти азырап өстүрени көрүп турар бис. Хөй бүрүзүндөн кыргып алыр дүжүтү 4 килограмм чедир бедилер болгаш төрүр дагаа бурзунден 120 чургаларын алыр дугайында бот-хүлээлгелер алдынган. Бо бүгү болза, акша орулганы 3.800 муң рубль чедир өстүрер арганы биске бээр. Күш-хүн бурзунде-ле акша боду-биле 12 рубльын, 3 килограмм тарааны, 200 грамм чагы санап бээр. Ол ышка күш-хүннерге ногааларны, фруктуларны, сүттү, винону, ары чигирин болгаш өске-даа продуктуларны бээр. Мен бо чүүлүмге яны-бүрү талаларлыг, экономика талазы-биле күчүлүг болгаш бедик орулгалыг артыкча ажыл-агыйнын хөгжүдери чө угладалырган колхоз баштаар черинин ажыл-чорудулганын чамдык талаларынын дугайын чугаалашсап турар мен.

Колхоз сизен аралаштыр тарып тарылга ээлчештирилгенине кирген болгаш ону шингээдил алган. Ховунуң сизен тарылгазы харугда ийи сорулганы шиптирлеп турар, чүл дие, бүгү көдээ ажыл-агый культуларынын дүжүдүн бедилерин болгаш ниятинин мал ажылынга быжык чөм-суурну тургузуп турар. Бичаарга сизен аралаштыр тарып тарылга ээлчештирилгени бедик түннелди каныг таварылгаларда бээр дээр болза, хөвүнү болбаазырады ажылдап кыларынын системасын шың тургусканындан болгаш удобрененин үргүлчү хергээлинен бедип болур. Ол чугула агротехниктиг чурумну удуртулга бодуруп тургаш, бистер чыл бүрүдө-ле тараа культуларын тарып ачытчы черин болгаш олуртуп тарып культуларын хөвүнүн 25—27 сантиметр, а чигир свёклазын — 30—35 сантиметр ханы кылдыр аңдарып турар бис. Хана карактай болгаш кызым одуруттай чажар

арганы калбаа-биле практикалап, тарааларын ажаалгазын хынамчалы-биле чорудуп турар бис. Органиктиг болгаш минералдыг удобренелерин чогуур өйүндө ажылгалче киирерге дүжүтке элээн немелдени берип турар. Бистер чалын андарган ховуларын гектар бурзунде 20—25 тонна эдекти, андагар алгыс черин гектар бурзунде 15 тонна эдекти төп турар бис. Минералдыг удобренени бистер урезинин чажып турар уеде ийикле азы тарылгаларын немей чөмгеринин үезинде-даа чорудуп турар бис. Хөй-хөй колхозтар, оон иштинде мурнакчы-даа колхозтар хөвүнүн чөмүшүгү болуп чорун бедилерин хандырып турар агротехниктиг хемчеглерин бүгү комплекслиг чорудулгаларын долузу-биле болгаш шыгыны чурум өзүгаар үргүлчү-ле боттандырып чорутпайн турарын демделгези чугула. Бир дөмөй хөвүнүнүг, чангыс-аай агаар-бодуусту черлерден алгы-ангы дүжүтерин өстүрүп ал турар чоруктун чылдагаанын шак оортан дилеп турар херек. Оон чижээ бистия колхозууста-даа бар. Тараа культуларын амбарлыг дүжүдү биске эртек чылы гектардан 21 центнер болган деп чүвени үстүнде чугаалап болгай мен. Колхозту ниятинин билирге алырга, ол багай эвес түннел. Бичаарга Иван Сосновскийин бригады 60 гектар шөлүгү күзүн чажып тарып кызылгастын гектар бурзунден 31 центнер дүжүттү ажаап алган. Ол чүнү-биле тайылбырларын дээр болза, эш Сосновскийин бригаданы черни артык эки шынарлыг кылдыр ажылдап кылган

ШӨЛДЕРНИН ДҮЖҮДҮ БЕДИП ТУРАЛ

Бистия колхоз чыл бүрүдө-ле бир муң ажыг гектар тарааны тарып ту-

Мурнакчыларнын дуржулганын көдээ ажыл-агыйга

K. КЫСТАМ.
K. НУРЗАТ.

Садыг болгаш хей-нитти чемненилге черлериниң ажылынче кичээнгей салыр

Хүлээлгезин эки күүседип турар

Нина Еремеева чокта чаа областтың садыг школаны дооскан. Ону Эрбекте «ТАРН 12 улуг хуралы» деп колхозта майгын эргелекчиликке томуйлаан. Эш Еремеева колхозтуң кежигүннериниң хережелдерин чогуур үезинде хандырап талазы-биле ызымтай ажылдап турар. Хережелдер-биле үргүлчү чугаалажып, оларның хережелдин бижип алгаш, бараанын хережелге ёзуугар чөдип ап турар. Колхозтуң малчынарыга барааны үргүлчү чагыг ёзуугар чөдүрүп берип турар.

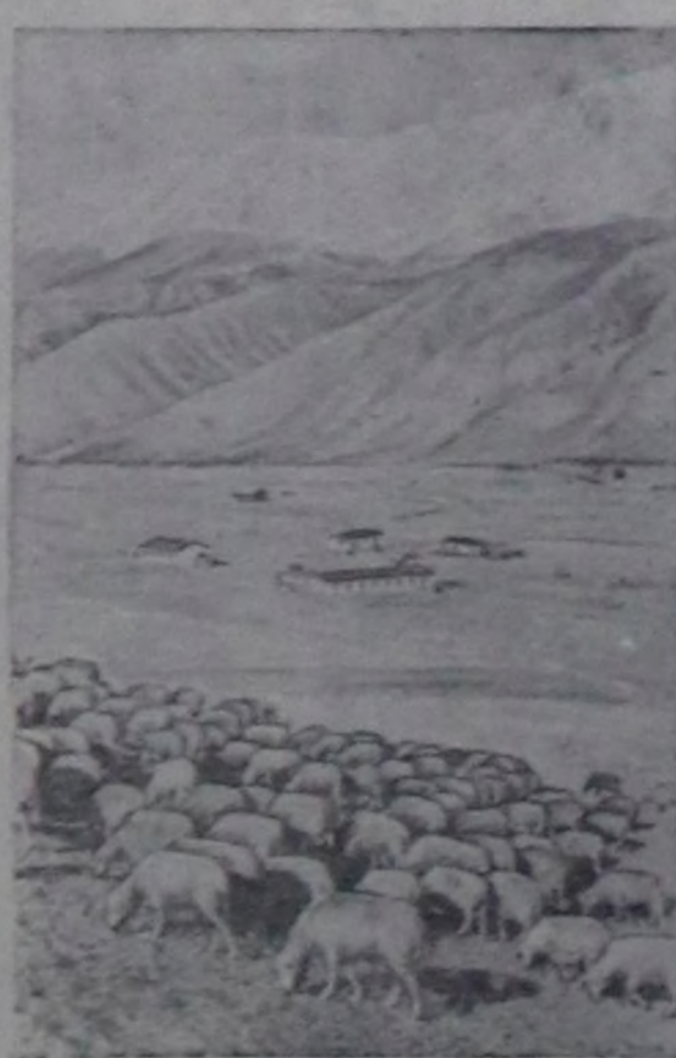
Бараан саарылганын планын үргүлчү ажыр күүседип турары-биле

кады көдээ ажил-агыг продуктулары белсткээриниң планын күүсеткен. Колхозта хей-нитти организациалары-биле үргүлчү харызаалыг ажылдап турар.

Ол чүгүле бодунун ажылындан аңгыда хей-ниттиниң ажылынга идепкейлик киржин турар. Политшколада эки өөренишпаан, Кызылдың башкы училищезинде заочно өөренип турар.

Оон идепкейлик ажылын демдегеп көргөш, райпо баштаар чери ийи удаа шаңнаан.

К. ХЕРТЕК.

Киргиз ССР. Кара-Куджунун ууу болза, Тянь-Шань областа эң эки кышкы одар черлериниң бирээзи кылдыр шагдан тура сурагжаан. Ол хар дүшпөс, кара кыштаар чер, 186 муң гектар одар шөлдүг. Колхозтарын Кара-Куджун уунун кыштаар эмгекчөк хей шээр малы четчир санныг мал чөнери-биле хандырттыган. Кышкы одарның төвүнде малчынарның чурттаар суурун тулуп турар. Ол суурда ветеринария лабораториясы, школа болгаш магазин бар.

Чурукта: Кара-Куджунун уну. Хойлар ында малчынарның суурунун бажынары. Чуруу О. Кузьминич. СЭТА-ның прессклешеи.

Садыг базазында бюрократизмин дарый узуткаар

Областың районнарындан чоңуң хережел бараанынын алыры-биле райполарнын садыг килдистериниң эргелекчилери азы райпо даргалары садыг базазында, глатекстильторг базазында кээп турарлар. Ол базаларнын склад эргелекчилериниң бюрократтыг чоруундан 10 ажыг хонуктарда манааш бараан чок кург чана бээр чоруктар эвээш эвес болуп турар.

Чижээ, чокта чаа Эрзин, Тес-Хем, Сүт-Хөл райполарнын садыг килдистериниң эргелекчилери келгенер. Олар бир дугаарында областтың глатекстильторг базазында баарга 2—3 хонуктан бээр бараан

үндүрер чай чок бис дээш маңаткан. 3 хонгаш катап баарга, складтар хагдычак болгон. Склад эргелекчиси эш Бышков арагалда база-ла каш хонукта манаткан.

Ол ышкаш облпотребсоюзтуң садыг базазынын директорунун орадакчысы Мажан бараан алып дээш келген кижилерни күштээр, бар бараанынын чок дээш бербес, бараанын шын үлөсө, чүгүле таныш-көрүш улузуунга бээр.

Базаларда бараанынын ассортиментизи конгуч кызым, ол дугайында дарый хемчег алыры чугула.

О. ДОГУЙ-ООЛ.

Номчукчуларның бижип турары

Тес-Хем районун Самгалдай суурда столоваяның четпес ажылын дугайында дыка хей чагалар редакцияга кээп турар. Столовая ажыл шагы барымдалаа, чөмөнникчилерни маналыр, столоваяны ажилдакчылары чөмөнникчилерге элдөк эвес, бик культура чок өстөр-биле сөглээр.

Куханын бүдүрүп турар продукциянын шынары куду, ассортиментизи кызым болуп турар. Бо талазы-биле райпо баштаар чери хемчег алыры чугула деп эш С. Максир бижип турар.

областың столоваяларындан улуг. Столоваяны ишти кирдиң, соок, аяк, тавактарны эки чугбас, чүгүле сугга былгаш чөмөн каап берип турар.

Кызыл хоорайда колхозтарнын улурту кадрларын белеткээр школаның столоваязынын ажылын экижидер дугайында хамаарышкан организациалар хайгаарал салбайн турар. Ында өөренип турарларның негелдезин хандырып шыдавайн турарын эштер С. Идамчал, О. Чамыя шүгүмчүлөп бижип турарлар. Чөмөнникчилер боттары элечкеп тургаш чөмөн столга дажып алып. Чамдык үелерде чөм чөдөшпейн баар, чөмөнни шынары конгуч куду, столовая ишти кирдиң, херекселдери чөдөшпес. Столованың бундуй үргүлчү хаагып турар. Горпо ол четпестерин узуткаар дугайында хемчег алыры оң чөмөнникчилери улуу-биле күзөп турар.

О. ЭРГЕ-БАЙР.

Эки ажилдыг радио белдири

Сүт-Хөл радио белдириниң эргелекчиси эш Чуликков оң дузалакчы эш Алыш-оол олар чоңуң культуруң негелделеринге дыннангыр болуп, хуу чурттакчыларын-да, албан чериниң-да чагыг, дылэн ей-шаанда күүседип, бажынарда киргинген радио репродукторларын үрөлбөй, үзүк чок ажилдаарына доктаамал хайгааралды салыр турарлар.

Оларның эки ажилдап келгениниң түңнелинде суурун радио белдириниң областты харызаа эргелекчилер шилчир кызыл туғун чөдип алган.

Суурун радио белдириниң ажилдакчылары районун «Сталинчы орук» болгаш Калинин аттыг колхозтарын сууруларынга радио чөк-аларын калбартыры-биле ам идепкейлик ажилдап турарлар.

О. ЭРГЕ-БАЙР. Сүт-Хөл район.

Обласка шыдыраа спортун массалыг калбартыр

Хөл-шыдыраа болза, кижилериниң угаанын сайырдыр талазы-биле спорттуң эң чугула хевирлериниң бирээзи болур.

Бо кайгамчык оюнун В. И. Ленин «сугааның гимнастикасы» деп адавышаан, шыдыраа оюнунга кичээниң ийи салырыне анык өскөннү кийгырып чоран. Бистин чурттуң делегейге алдаржаан кайгамчык шыдыраачылары М. И. Чигорин, А. Петров, М. Ботвинник—ук оюнун бурунгаар сайзыраарына чаа-чаа базынарны кылганнар.

Шыдыраа талазы-биле делегей сөөлгү маргылдазынга, делегейини сурагыг чөмөнун Михаил Ботвинникти кирбеске безни, Василий Смысловту бир дугаар чери алганы совет шыдыраа школаның кайгамчык күчүлүүн делегейге база катап көргүскөн.

Бо оюн шаандагы-даа база амгы-даа тываларга эң-не непертээн оюннарның бирээзи. Анаа онза халдыктың болза, хуу сонургакчылардан эгелээш, колхоз, совхоз, албан бүүрүлге черлеринде база школа өөрөдиге черлеринде хей-хей мас-аларга чөдөр хуула болгаш организастыг ужуражылгаларын чорудуп турары-биле тайылбырлатынар.

Шыдыраа талазы-биле маргылдаанын областтың кадык камгалал килдизиниң күш-культура болгаш спорт секторундан (эргелекчиси эш Горбунов) организастап турары кончүг кошок болгаш чамдык эрттирип турар кызым киржишкенин маргылдааларга частырылганын болдуруп турарын айтыры чугула.

Бо талазы-биле чамдык фактыларны көргүзгөргө-ле четчир. Кызылда шыдыраа спортунга хандыкшылдыг конгуч хей анык өскөннер: школалар, студенттер, интеллигенция бар. Анаа ынак кырганнарда хей. Ынчаарга күш-культураның Кызыл хооркомунун ажилдакчыларындан чыл бүрүде хей удаа аазаашкынарыны кылып келсе-да, мынчага дээр шыдыраа клубун област төвүнге ачтылаан. Оң урундан шыдыраа спортунун теория талазы-биле кандыг-даа танылгал ажилдары чорувайн турар болгаш өзүп олурар шыдыраачыларның билдир-мергезилинин чавыс деңгелдин база ында.

Кажан, кааа шыдыраа маргылдаалары болуру чамдык шыраак шыдыраачыларга безни билдинмейн баар чорук—оң хамаарышкан организациаларындан маргылдаалар

организаастар дээнде солуннар аамчыштыр баш бурунгаар чарла-вас ийикпе, азы өй-шаанда дынадып таратпас, буу-хаа эгелээр чорукту болдуруп турарында.

Ынчаарга 1953 чылдагы областтың шыдыраа маргылдаанын ийиги черин алган Ховалыг Мартемьян дөг оол дар болгаш кыстар бистин областа хей дээрзин областтың чемпиону тыварынын маргылдаазы илереткен. Шыраак шыдыраачыларын шилип тыварынын маргылдааларын районнарда багай чорудуп турарын болуп эрткен маргылдааларнын түңнелдери бадаткап турар.

Херей ышкаш кошок шыдыраачыны чыл бүрүде чорудуп турар чорук—Барыын-Хемчик районга шыдыраачыларын шын эвес шилип ап турарын херечилээ. Областа элээн шыраак шыдыраачылар: Ламаш-оол, Матпа, Шогжал оларны област маргылдаазыне чорутпайн турар чорук—Сүт-Хөл, Улуг-Хем, Тожу районнарын удурутур ажилдакчыларын шыдыраа спортун сонургагайн турарын көргүзүп турар.

1953 чылда область чемпиону тывары дээр маргылдаа хун чурумунуң талазы-биле частырылгыг, организастыг эвес эрткенин демдегеле чөгуур. Ылангыя дыштыг шаңны барымдалаалайын, чангыс кезээниң дургузунда 2—3 ужуражылгалар болдулар чорук, чүгүле шыдыраа хоойлуун үрөп турганы ол эвес, харын ойнакчыларын кадыкына хоралыг кылдыр тайылбырлатынар.

Шиттирип ужуражылгаларын үезинде Бай-Тайганың шыдыраачысы эш Братчиков бо маргылдааның түңнелинде область чемпиону болбаа дег турган Морозовту тинлериер сорулга-биле боду туруша, көш-даа талазы-биле артык куштуг тургаш, өжөгөргө дүжүп берген чорук совет шыдыраа спортунун нүүрүнге таарышпас чүүл болган.

Мынчангаш моон сонгаар шыдыраа маргылдааларын (эр-даа, хер-эргезен-даа улустун) чөп организастап эрттирерин база оң ойнаашкынарың шынарыг болгаш культуруг, бекке деңгелге чорударын, а ол ышкаш Кызылда шыдыраа клубун ажилдар талазы-биле хемчеглерин ап чорударын үстүнде хамаарышкан организациалар өөренип көрө чөгуур.

Б. ЧЮДЮК.

Уругларнын хүндүткелнин алган

Барыын-Хемчик районун Аксы-Барлык эге школазынын столоваязын чөм дажыкчысы эш Х. Балчир ол ажилында беш чыл ажыг ажилдап, анык салдакчыларын өстүрүп кижизидеринге улуг дузайн чөдирип келген.

Уругларга ээлдек болур чорук Балчырга чаңчыл болу берген. Уруглар Балчырга ынак, ону хүндүлээр. Эш Балчир чайын школаның, интернаттың септелгезин кылып, чугайлап чайлаар.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Көдээ клубтуң культураның одаанче

Чөөн-Хемчик районун «Кызыл тараачы» колхозта көдээ клубтун ажылын кым-даа эки деп мактавас. Чүгө дээрге, клубтун ажылы сөөлгү үеде шуут сандараан, харын ону сүмү Советтиник конторазыне көжүргени канчал-даа шын эвес.

Клубта бар турган гармонь, мандалин, допшулуур дээн ышкаш өскө-даа оюн херекселдери амгы үеде ис чок тарап чыктылар. Эске чөжөк. Эрткен чылын клубка «Родина» деп радиоприемникти райондан экелген турган. Удаваанда ол приемник сандан үндүр үрелген. Чогум кым үрээни база билдинмес. Бо чорук клуб эргелекчиси эш Хураганчын оонашкан ажылынга харысалга чөгундан болган.

Ук приемникти районун культу-рчарыдышкын килдизиниң инспектору турган эш Даржаа кылдыр кижик мен дээр районче алгаш чоруткандан бээр ам 1 чыл ажып турар. Клубтун иштинде тургускан библиотекада политиканың, көдээ ажил-агынын база чечен-чөк-алдын ызы-бүрү номнары база-ла сандаргай байлаа. Номнарның чамдыктарын эш Хураганчык эрткен чылын-на улустарга үлөп бергилээ болгаш мынчага чөдөр делдир эгитпээ. А эске артыкларын шкафта шоочалап каан чыдар.

Бо бүгү фактылар болза, көдээ клубтун ужуру-дузазын ыла партия эге организациазы, сүмү Совети база ол клубтун эргелекчиси Хураганчык чөдөр үнөлөвейн турарын херечилеп турар.

С. ПОПАЙ-ООЛ.

Ясли пудуунче сагыш салыр

Колхоз яслилик болур чорук колхозчу херезженнериниң колхоз бүдүрүлгезинге киржиринге улуг ужурудузайыг.

Ындыг турбуже Барыын-Хемчик районда «Тивилге» колхозтун баштаар чери, оң даргазы эш Ба-вуу ол дугайында сагыш салбайн турар.

Колхоз 1953 чылдың август айда дөрт өрээл ясли тудуун эгелээш, чүгүле ханазын туруп каш кагган. Дыка хей херезженнер колхозта ажилынга киришпейн турар.

Колхозчуларнын күш-ажылын чөп ажылаар сорулга-биле ол яслини тудуун дүргөдери негетинип турар.

К. БОРАННАЯ.

Малчынарыны бажыңнар-биле хандыраар

Улуг-Хем районда Мичурин аттыг колхозтуң баштаар чери колхозчуларнын амдыралын экижидер дугайында сагыш салбайн турар.

Колхозтун нитилештирген малынга элээн үр үеде ажилдап келген дуржулгалыг мурнакчы малчынары чылгычы Биче-оол, өшкү кадарчысы Комбу база Кеңден оларны мынчага чөдөр чурттаар бажың-биле хандыраан. Колхозтуң нити малын өстүр азырааны дээш оларга немелде күш-хүнү төлээр ужуруг турарында ону бөзөн бербейн турар. Мурнакчы малчынарынын культу-руг амдыралыне кичээниң салыры, оларны чурттага бажыңнары-биле хандыраары чугула.

С. МАЧЫЛАЯ.

Парлатын-маан чагааларның изи-биле

Күрүениң албан черлериниң профэвиелдериниң Барыын-Хемчик райкомунуң ажылында улуг четпестер бирин шүгүмчүлөп көдээ бижикчи редакцияга чагаа бижээ.

Ук чагааны Күрүениң албан черлериниң профэвиелдериниң обкомунче шилчиген. Обкомдан райкомунуң ажылын хынаарга айткан фактылар шын болуп илерээн болгаш райкомунуң сонгулдазын чоруткан, райкомунуң даргазына эш Кышпакты сонгаан, райкомунуң ажылынга практиктиг дузаны көргүзери-биле обком эш Федотову чоруткан соонда райкомунуң ажылы экижөөн деп, Күрүениң албан черлериниң обкому «Шың» солун редакциязына дыңнаткан.

ХАРЫСАЛГАЛЫК РЕДАКТОР

Д. О. БЕГЗИ.

ногаан чемиш кылдыр суданка болгаш чингетараа холумактыг кукурузаны тараан. Чимистиг садтар оолгаш ынаш куржагаларнын одурулганын аразынга мал чөмөнге хергелээр тыкваны, морковту, картофельди тарып оонутуп турар. Чыл келген тудум-на бистер мал чөмөн культураларнын дүжүттөрүн бөдөдөр чөдөп ап турар бис. 1953 чылда шынаанын орай тарып сула холумактыг люцерназы гектар бүрүзүндөн 35 центнер эки шынарлыг сөгенин берген.

Бистер хаваннарны чөмгерип семиртирин онза чуулуга көрүп турар бис. Эрткен чылын колхоз 285 хаваннарым ортумаа-биле хаван бүрүзүн 167 килограмм динг деңизлик кылдыр чөмгерип семирткен. Күрүениң этт дужаалганынга бир-рээни 228 килограмм деңизлик 28 хаваннарым дужааган. Олар шуптузула ортумак болгаш ортумактан өрүлгөндөй болган. Хаван ажылы чыл бүрүде колхозка чүс-чүс муң рубльдиң орулгазын берип турар. 1952 чылда колхозтун кассазында хаван ажылындан 500 муң хире рубль кирген. Эске артылдериниң колхозчуларынга моңу сүмөлөксөрдир мен: хаваннарны эки семиртпип азыраар, ынаарда силер оругалар кайы хире дүргөн өзе бээрин дораан-на көрө бээр силер. Мал чөмөнге картофельди өстүрериниң аргазы барык колхоз бүрүзүндө бар болгай. Бир эвес ону эки ажаап карактаар болза, оң тарылганын гектар бүрүзү-ле 15 тонна картофельди берип болур. Бодал көрүкөр даан, гектар бүрүзүндө жеке чыны болгаш ээтиң ап болгу дегди!

Малга эки шынарлыг, чылыг болгаш чырык кажжаалар туаар, фермаларда хей күш кирер ажилдарын механизастаар чорук—ниттин мал ажылын хөжүдөрүнүн чугула негелдериң бирээзи болур.

Инектерин чылдың бүгү дургузунда тургузу азырап турар бис. Мал чөмөнниң белеткээри болгаш

ону малга бээр, сугну малга чөдөдөр бээр, инектерни сөары, эдекти сөөртүп үндүрери — бүрүн механикастатынган. Ол чорук колхозчуларнын күш-ажылын чыгедиң, оң бүдүрүңчүлүүн бөдөдөр турар.

Ам 250 баш хаван кирер хаван кажжазын, профилактиканын туруп турар болгаш инектер кажжазын алгыдып турар. Ол дээрге, улуг, капитал тудулгал болуп турар. Оларны ажилдап киргенде бүгү малдар эки оран-савалар-биле хандырткан турар.

ГЕКТАР ТАРЫЛГА ШӨЛҮНҮН ОРУЛГАЛЫН БЕДИДЕР

Бистин колхозувус—хей адырларлыг ажил-агыг. Хову болгаш мал ажылындан аңгыда, бисте сад, ногаа ажылы, балык, ары ажил-агыг база калбаа-биле хөжүгүп турар. Бистер ажил-агыгын кайы-даа адырларын бөдөк продуктулуг болдураары оралдажып турар бис.—олар улуг орулгаларын берип турар болгаш күш-хүнүңүң бөдөк телевириң хандырып турар.

Ногаа болгаш бахчи ажылын хөжүдөр чорук улуг ужурудузайыг. Ногаа болгаш бахчи 1952 чылда биске—212.800 рубльдиң орулгазын берген. Колхозчулар капустаның, помидорларнын, чөгуреттериниң, согунамың бөдөк дүжүттөрүн өстүрүп ап турар. Ногаааларны кезин ногаааларнын эрте бижар сорттулары ээлеп турар, оларны колхоз рыногунда сайгарып турар бис.

Садтар болгаш виноградтар 20 гектар шөлдү ээлеп турар. Сөөлгү чылдар иштинде оң кырынга немей база 20 гектар шөлдү анык садыт тарып ордуккан. Эрткен чылын ажил-агыгын ол алдыры колхозка 206 муң рубль орулганы берген. Чимистер болгаш каттар чымлдазын үргүлчү улгатырар дээш улуг чүткүлдү үндүрүп турар бис. Садтар бөк чок арыг шөвөгүн байдалда турар, ынаар чыл бүрүде-ле минералдыг болгаш тус чериниң удобрениин уруп турар. Садтарга ажил-

дар тускай бригаданы тургускан. Ары өглеринден, саржак дөзбө-зинден, балык ажилындан болгаш ажил-агыгын өске-даа дузалаар алдырларын колхоз улуг орулгаларын кирип ап турар. Бисте суглар хөбөктөрүнүн системазы тургустунган. Оларнын орунда балык өстүрүп турар. 1952 чылда балык ажылы артылыг барык 53 муң рубль орулганы берген. Ам бистер ол алдырың орулгаларын дөрт катап улгатырар бодал турар бис.

Артылың нити ашка орулгазы үргүлчү өзүп турар. 1952 чылда ол орулга 2.206.466 рубль болган. Улуг орулгалар биске хуваашпас фондурларын улгатырар болгаш капитал тудулгалар чарыгалдарын үндүрер, машиналар болгаш үрелиг малдарны садып алыр арганы берип турар. Чүгүле сөөлгү 8 чылдарнын иштинде бистин хуваашпас фондурларымыс 17,5 катап өскөн.

Ол үениң иштинде колхоз Горный Текин деп хемде 328 киловатт күчүлү гидрэлектри станцияны чөсөгөлтүп тургускан, бүдүрүлгениң болгаш культура-амдыралдын дыка хей оран-бажынарын туруп тургускан. Чүзүктүң 5 автомашиналарын болгаш бир чиник машинаны садып алган. Шаннарда, фермаларда, мастер-скаяларда 50 ажыг электромоторларын тургускулаан. 1953 чылда бистер чүгүле капитал тудулгаларга безни 800 муң ажыг рубльди чарыгдан бис.

Артылың орулгазы 1953 чылда мурунда чылдазындан оранчөк ажыг. Колхозтарны улгатырган соонда, ниттин ажил-агыгын өстүдөзүнүн түңнелинде, миллион-миллион орулгалар дээрге анаа-ла болушкунуң херээ болу берген. Ынчалзажок, ниттин ажил-агыгын хөжүктөкениң түңнелинде эвес, а харын сан дүрүмү-биле миллион-лер болу берген ындак колхозтар барын чажырганын херээ база-ла чөк. Кайызы-даа 200 муң рубль орулгаларлыг 5 колхозтар катыжа

бээрге, оларнын орулгазы миллион болу берген-дир. Ону кандыг миллион дээр боор. Колхозтарнын ажылын үнөлөп көрдө, чүгүле оларнын нити орулгаларында ап көөр эвес, мынчалза-даа ол база-ла чугула, ындаг болзажок тарылганың чангыс гектарынын орулгазын барымдалаап көөр үе ам келген. Ол көргүзүп болза, ажил-агыгын хөжүдөзүнүн бүгү дескинин херечилеп турар, ол чериниң илг бүрүзүн ажыктыг кылдыр ажилгаарын албадан турар.

1952 чылда тарылганың гектар бүрүзү биске 2.039 рубль орулганы берген, ол болза, өске элээн хей колхозтарынындан дыка бөдөк болуп турар. Беш чылды сөөлүрөдир бистер тарылганың гектар бүрүзүндө-не 3.500 рубль орулганы алдыры көрүп турар бис.

КОЛХОЗЧУЛАРНЫ ЧАЛГАЙ ЧОРУУНУҢ ҮНДЕЗИНИ

Нитиниң ажил-агыгын хөжүдөдөр—колхозчуларнын чаагай амдыралын бөдөдөрүнүн үнөзүнүн ол. 1952 чылда биске күш-хүн бүрүзүңге 2,2 килограмм тарааны болгаш барык 5 рубльдиң ашка боду-биле үндүрүп берген. Күш-хүннерге, мал ажылынын продуктуларын бээрин ам ийи чыл ажыг практикалап турар бис. 1952 чылда күш-хүн бүрүзүңге бир-бир литр сүтү берген. Ол ышкаш мал ажылынын продукциязын пландан ажыр дужааганын нитиниң-биле 68 муң рубль өртектиг дыка хей хөм барааннарны күш-хүннерге хуваап берген. 1953 чылда колхоз күрүңеге сүт, дүк, этт дужаарының планын шагда-ла күүсеткен. Мал ажылынын продуктуларын пландан ажыр дужааганы дээш бистер дыка хей кидис идиктерин болгаш хөмөрин алыр бис. оларны база-ла күш-хүннерге хуваап бээр. Баш улур санап көрдүңени-биле алдыга, күш-ажыл кылып шыдаар кижик бүрүзү-де бир эш кидис идикти болгаш бир эш сапог кызыр хөмүң алыр. Оон аңгыда колхозчуларнын хей ну-

руузу дүжүт болгаш мал ажылын хөжүдөдөрүнүн планнарын ажыр күүсеткени дээш немелде төлөвирге продуктуларын база ап турар.

Колхозчу суур танытпмас кылдыр өскөрилген. Оң кулумчулары, колхозчуларнын бажыңнары, чырыткылыг электри чыры-биле чайынап турар. Суг дамчыдылганы тургустунган. Дыштанар черлер база бар: колхозтун бодунда кино үнер черлиг болгаш күчүлүг радио-белгендирлик клуб бар. Клубта политиктин, чечен-чөгөөлдү болгаш эртем-непертередилгениң 3 муң ажыг томнарын чыып салган библиотека бар. Суурда школа, уруглар сады, ясли бар.

Колхоз бүдүрүлгезиниң улам мыйк көдүрүлүшкүңү-биле, нитиниң орулгаларын улгатаканы-биле холбаштыр колхозчуларнын материалдыг болгаш культуруг өзүлдеринин чав перспективаларын ажитынар. Көдээниң ажил-ишчилери, чижээлээрге, чырык чаагай болгаш делгем бажыңнарлыг болурун күзөп турар. Ам бисте 20 ажыг чурттага бажыңнарынын тудуу чоруп турар. Чаа бажың туруп ап турарларга артель турут материалдары болгаш транспорт-биле дузалап турар. Бөдөк шынарлыг барааннарда колхозчуларнын негелдээ үргүлчү өзүп турар. Олар улуг өртектиг бажың херекселдерин, чадаг тергелерин, радиоприемниктерин, идик болгаш хөп айгаан хей хөмчээлдин-биле садып ап турарлар.

Бистин колхозувус бурунгаар быжыг болгаш бузурелдин-биле хөжүгүп турар. Чуртка көдээ ажил-агыг продуктуларын элбөкшилин тургузарынын херээңге колхозчулар боттарынын төлөптиг салышкынын кирип турарлар.

Ф. ДУБОВЕЦКИЙ.

Социалист Күш-ажылдын Маадыры, ССРЭ-нин Дээди Советиниң депутаты, Киев областың Галь

ТУБЕРКУЛЁЗКА УДУР ДЕМИСЕЛЧЕ!

Бистин чуртта туберкулёз-биле демисел

Ажылчы чоңуңу материалдык болгаш культурулук деңгээли канчаар-даа аажок куду ийикле кадык-берге дарлал-хемдилеге таваржып, ооң чылдагааннан туберкулёз-биле аарып турарынын саны хэй чурттакчы чоңуңу капиталистиг чурттарга болаарга, Совет Эвилелинде туберкулёз-биле демисел ниити куруениң херээ болуп турар.

Октябрың социалистиг Улуг революцияны тилкениң сөөлүдө бистин чуртта эмнелениң тускай албан черлерини, ооң иштинде диспансерлер, санаторийлер дээр ышкы туберкулёзка удуру албан черлариниң калбак четкизи тургустунган.

Күш-ажыл камгалалынын, социал амы болгаш ие, чашты камгалаарынын талазы-биле алдынып турар хемчеглер, чурттакчылар черлерини чаагайдылга, ногаанчыдылгазы, бичи уругларны физиктиг болгаш гигиеналыг кижизилдигези дээр ышкы чүүлдер чурттакчы чоңуңу кадыкшыдарыңа туберкулёз-биле демиселге таарымчалыг бүгү байдалдарны тургузуп турар.

Улустарның кадык камгалалынын, ооң иштинде туберкулёзка удуру демиселиң талазы-биле бистин социалистиг Ада-чуртувуста боттандырып турары дег, шак ыңдыг калбак арга хемчеглерни делегейде чаңгыс-даа чурт чорутпайн турар.

Чыпшынып халдаарынын оруктары

Туберкулёз мырыңай-ла чүзүм-базын оруктарны дамчытып чыпшынып халдаар. Чөдүл ийикле азы.

рышкын үезинде чарааның чаштаанын, туберкулёзтуг аарыг кижиле чугалажышкын үезинде, туберкулёз микробтарлыг тоозуну кирип тынганын, туберкулёз-биле аараан инъектиг сүдүн ишкенин, туберкулёзтуг кижиле дегжип кожаланышканын, ол ышкыш ооң эт-херекселни: иштики-даштыкы хевин, дүмчүк аржылыгын, чоңунар аржымылы, савадан—шопулаан, стаканын (аяан), таван болгаш өскөлери-даа эдилтенинден чыпшынып болур.

Оон ыңай, туберкулёзтуг кижиле хал тутчуп мендилешкенин, синашканын, ооң шуглак дөжөн, данзазын эдилеп, тырткан папирозун тыртып тактылашканын, дан база халдап чыпшынар. Чаш уруглар шалага союн чоруп тургаш, туберкулёз аарынын боттарыңа белени-биле чыпшырып болурлар.

Туберкулёз кандыг органнарга халдап болуру

Туберкулёз кижиниң мага-бодунуң кандыг-даа органыңа: өкпеге-даа, сөөктерге-даа, чүстерге-даа, ижини-хырыңа-даа, бүүрекке-даа, бестерге-даа, боостага-даа, кешке-даа, карака-даа, мээ, чүн картарыңа-даа халдап болур.

Аарыг халдаан органга туберкулёзтуг палочкалары чылган турар. Олар тускай хораның чүүлдерини мугап үндүрүшөөн, аарыг ор-

ганни үрегдеп, бүгү организмни шуут хораннап болурлар. Мынчангаш туберкулёз болза, чүгле халдаан организмге эң айыылдыг аарыг эвес, харын бүгү организмге база хамыктың айыылдыг.

Туберкулёз-биле аарып чоруктуң 80 хуузу өкпеге дээр турар болгаш: чүгле 15—20 хуузу оон өске хевирлеринге хамааржып турар.

Аарыгны танып илередири

Туберкулёзтуң шын диагнозуң чүгле врач (эмчи) тургузуп болур. Аңаа хамаарыштыр эмчи аарыг кижини шуут шинчиринден аңда, рентген херелдери, чараанын, ханнын, сидиктиң лабораторлуг ис-

телгеин, аарыг кижини дензилээри дээр чижектиг өске-даа аргаларны херегеп туруп илередир.

Уругларда халдаан туберкулёзту танып илередириге база үстүндө аргаларны хереглээр.

Организмни каңналдырып быжыгланар

Организмни быжыглаары, ону хүн, агаар, суг болгаш күш-культура-биле каңналдырып дадыктырары туберкулёзка удуру демиселге канчаар-даа аажок чугула ужурудузалыг. Мага-ботту өйүңде соок суг-биле хүн-бүрүдө шаптап чинчешөөн, ооң соонда өл аржыл-биле кешти кысыккага чедир дүрбүр херек.

Чайны хүнге дөгеленири кончуг ажыктыг, баштайгы үеде 3—5 минуталар иштинде, а ооң соонда дөгеленишкениң шагын хүн санында улам чоорту уздыр.

Ол бүгү чүүлдер чүректиң болгаш хан эргилдениң ажылың экижидип, чөмгө туралың улам улгатырып, ханы болгаш шын тынышкыңа дузалаар. Оон ыңай аарыгларга организмниң удурланышкынын улгатырарыңа чугула ужурудузалыг сергек болгаш шыдалгыр байдалдың магадылал курларар-лалын база тургузар.

САНИТАР-ГИГИЕНАНЫ САГЫҢАР

1. Шала болгаш чер кырынче кым-даа кижиле дүкпүрер чорукту болдурбанар. Чөдүлдүг аарыг кижиле чараа дүкпүрер тускай савазыг болур ужурулуг.

2. Туберкулёзтан аараан кижини орун-дөжөөн, аяк-савазын болгаш өске-даа эт-херекселни ажыглап эдилевээр. Аарыг, кадыкын билбезинер өске-даа бүгү кижилерге хамаарыштыр, бодун шак ыңчаар шевергин ап чорууру хамыктың чугула.

3. Оран-бажының иштин болгаш өг-херекселдерин өл өс-биле ийикле ширбиңил-биле арыглап чо-дуңар. Шаланы кургагга ширбинир чорукту хоругда аңаар. Чурттаар оран-бажыныңарны үргүчү салгыңа каксып, агаарладыңар.

4. Сүтү хайдыргаш ижинер. Хайндырышкын үезинде туберкулёзтуг микробтары өлүп калырлар. Соокка, оон туржук эң күштүг соокка безин, олар

албайн дириг артып каап болурлар.

5. Чөдүрүп ийикле азырып-даа турарыңар үезинде аскынар дуглавышаан, өскээр көрүңер.

6. Чаңгыс данзага тапкылашпаңар, өске кижиниң папирозунуң артың тыртпаңар. Бичи уругларны тапкылаар чоруун шуут хоругданар. Никотин болгаш улгерлөдүг ажышкыны дээр чижектиг тапкы хораннары организмни хораннавышаан, аарыгларны халдаашкыныңа эптиг байдалды тургузарлар.

7. Чөмөнчиринерниң мурнуңа болгаш кандыг-даа хирлиг чүве тутканыңар сөөлүңде холуңарны саваппаңа чунар.

8. Бичи уругларга туберкулёз белен халдаачал чүве болганда, туберкулёзтуг аарыг кижиле олар-

жыктыг тапкы хораннары организмни хораннавышаан, аарыгларны халдаашкыныңа эптиг байдалды тургузарлар.

9. Школаларга, уруглар садаларыңа, аспидеринге, ол ышкыш аш-чем бүдүрүлгелеринге, столоваларга, пекарняларга туберкулёзтуг кижилерниң ажылаар чоруун болдурбас ужурулуг.

10. Сээктер халдавырлыг аарыгларны дамчыдыкчылары болур.

Оларны бүгү-ле аргалар-биле кырып узуткаар.

11. Туберкулёзтуг кижилерниң дүкпүр-ген чараазын савазыңдан савазыңа төккөш, печкага өргөдир, а ук аарыг кижиниң чараа дүкпүрер савазын, хевин иңиз сугга шактан эвээш эвес үениң иштинде хайдырыңар.

12. Чаа төрүтүңген чаш уругларга камгалалды баш буруңгаар тарылгазын, а алээде апарганарга дагынаашкының тарылгаларны кылыңар.

Эмчиңиң шымылганын баугаар туберкулёз диспансеринге үргүчү барып, ооң доктаамал хайпаарыңа турдуңар. Эмчи чүгле мыңчаарда ук аарыгтың кедерээшкениң баш удуру болдурбайн, ону эмнээринче чогуур өйүңде кирип болур. Хевиртен кадыкыңар баксыраза, эмчиңиң кел дээр хуусаалыңа наваыйн, доп-дораан диспансерге барыңар. Үр грипптен аарааның ийикле өкпе воспалениениң (каландаашкынының) соонда диспансерге барза чогуур.

Тыва областың Санитар-чырыдышкын бажыны.